

УДК 801.675.2

DOI 10.18372/2786-5487.1.16643

Лук'яник Людмила 

кандидат педагогічних наук, доцент,

Рівненський державний гуманітарний університет,

м. Рівне, Україна

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ПІДГОТОВЦІ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ

Анотація. У статті розглядаються шляхи формування критичного мислення майбутніх учителів, удосконалення їх методичної компетентності у процесі педагогічної діяльності.

Ключові слова: критичне мислення, компетентність, методика навчання.

Annotation. The article considers the ways of forming critical thinking of future teachers, improving their methodological competence in the process of pedagogical activity.

Key words: critical thinking, competence, teaching methods.

Однією з основних вимог до обов'язкових результатів навчання в сучасній системі освіти визначаємо уміння самостійно мислити — критично та системно. Здобувачі освіти повинні бути вмотивованими мислити критично, використовуючи те, що вони знають для покращення власного життя та життя суспільства. На потенціал розвитку критичного мислення спрямовують чинні документи (Концепція НУШ, Державний стандарт початкової освіти та ін.). Саме тому сьогодні проблема розвитку критичного мислення потребує дослідження у дидактичній площині задля розробки реальних педагогічних моделей, що можуть бути запроваджені в навчально-освітній процес закладу загальної середньої освіти.

Головним у навчанні повинен бути інтерес, розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів, формування в них позитивного ставлення до навчання і результатів своєї діяльності. Щоб знайти своє місце в житті, випускник сучасної початкової школи повинен володіти такими навичками:

- швидко адаптуватися у мінливих життєвих ситуаціях;
- самостійно і критично мислити;
- уміти бачити і формулювати проблему (в особистому, професійному, суспільному плані), знаходити шляхи раціонального її вирішення;
- усвідомлювати, де і яким чином здобуті знання можуть бути використані в оточуючому середовищі;
- бути здатним генерувати нові ідеї, творчо мислити;
- уміти працювати з інформацією (збирати потрібні факти, аналізувати їх, робити необхідні узагальнення, зіставлення з аналогічними або альтернативними варіантами розв'язання, встановлювати статистичні закономірності, робити аргументовані висновки, використовувати їх для вирішення нових проблем);
- бути комунікабельним, уміти працювати в команді;
- уміти самостійно працювати над розвитком власного інтелекту, формуванням моральних цінностей, свого культурного рівня [5].

Дослідженню критичного мислення присвятили свої праці багато науковців. Цей феномен у своїх науково-педагогічних працях досліджували *вітчизняні науковці*: О. Захаренко, І. Волков, М. Гудзик, Є. Ільїн, С. Лисенкова, Т. Гончарова, Н. Волкова, М. Фіцула, В. Лозова, М. Вашуленко, О. Савченко, І. Підласий, С. Кульневич, Н. Бордовська, А. Реан, І. Харламов, В. Козира, Т. Воропай, О. Пометун, С. Терно, О. Тягло та ін.,

Ефективні шляхи формування критичного мислення учнів пропонували у свій час також *закордонні вчені*: Д. Клустер, А. Бідл, Д. Кларк, Р. Енніс, Е. Норріс, Д. Халперн, М. Ліпман, Р. Пауль, Д. Брукфілд, Д. Халперн та ін.

Дослідження поняття «критичного мислення» пов'язують з ім'ям Джона Дьюї, американського педагога, філософа та психолога, який вважається

«батьком» сучасної традиції розвитку критичного мислення. Американський науковець називав цей феномен «рефлексивним мисленням» і визначав його як активний, ретельний та наполегливий розгляд людиною власних поглядів, переконань або певних знань з урахуванням тих підстав, на яких вони базуються, та подальших висновків, які вони дають змогу зробити [4, с. 9]. Через деякий час Едвард Глассер визначив критичне мислення таким, що вимагає постійних зусиль для вивчення будь-яких знань або переконань у світлі доказів, що їх підтримують, та подальших висновків, до яких вони підштовхують [3, с. 5].

Наприкінці 80-х — 90-тих років ХХІ ст. визначення критичного мислення змінювалося, адже до цієї сфери, яку попередньо вважали цариною когнітивних філософів і психологів, приєднувалися психологи-біхевіористи, фахівці зі змісту та інші.

У своїй книзі «Критичне мислення...» Р. Пауль подає таке визначення: «Критичне мислення є дисциплінованим, таким, що самокерується, демонструє досконалість відповідно до особливого способу або галузі думки. Включає дві форми: якщо дисциплінованість слугує інтересам окремого індивіда або групи, ігноруючи інших відповідних людей або групи, це софістичне або слабе критичне мислення; а якщо дисциплінованість враховує інтереси різноманітних людей або груп — це є досконале або сильне критичне мислення [3, с. 51]». Отже, автор спирається на важливість соціального аспекту критичного мислення, ним виділені такі його виміри:

1) риси досконалої думки;

2) елементи думки;

3) сфера думки [3, с. 51-54]. Вироблена ним модель розвитку критичного мислення активно впроваджується в навчальний процес американських коледжів [3].

Американська філософська асоціація (APA-Delphi) сформулювала найбільш розгорнуте трактування критичного мислення: «Критичне мислення — це цілеспрямоване, саморегулююче судження, яке завершується

інтерпретацією, аналізом, оцінкою та інтерактивністю, також як поясненням очевидних, концептуальних, методологічних, або контекстних міркувань, на яких ґрунтується це судження» [5].

Більшість визначень терміну «критичне мислення», які з'явилися у ХХІ столітті, є розвитком та модифікацією поданих вище. Проте особливістю цього періоду є спроби більшості авторів не тільки подати й обґрунтувати визначення даного поняття, а й пристосувати його тлумачення для досягнення певної педагогічної мети.

Однією з головних вимог сучасного світу є виховання творчої особистості, яка здатна самостійно мислити, знаходити нестандартні, оригінальні шляхи вирішення будь-яких проблем, швидко орієнтуватися в нових життєвих ситуаціях завдяки сформованому критичному мисленню.

М. Ліпман виділяє шість ключових елементів критичного мислення:

- 1) уміння мислити, яке передбачає оволодіння основними прийомами, що розвивають апарат операцій мислення;
- 2) формулювання самостійних суджень, яким передбачається вміння продуктивного порівняння різних суджень і визначення альтернатив;
- 3) відповідальність, яка передбачає вміння доводити власні думки за допомогою переконливих аргументів, які будуть предметом подальшого розгляду іншими;
- 4) самокорекція, яка передбачає використання людиною критичного мислення як методу, спрямованого на її власні судження з метою їх виправлення чи покращення;
- 5) вибір критеріїв, які бере до уваги критично мисляча особистість з метою їх детального аналізу чи критики;
- 6) увага та чуйність до контексту передбачає розуміння та використання загальних критеріїв у їх зв'язку із контекстом, розробку інших альтернативних критеріїв, що відповідають конкретній ситуації [1].

Але для того, щоб активно використовувати критичне мислення, необхідно чітко розуміти, які види розумової діяльності не є критичним мисленням.

Проблема розвитку креативності учнів початкової ланки є надзвичайно актуальною та важливою у наш час. Адже саме зараз нашій державі необхідні люди, які можуть приймати сміливі та позашаблонні рішення, які вміють мислити творчо.

Сьогодні технологія розвитку та формування критичного мислення вважається однією з інноваційних педагогічних технологій, що сприяє розвитку вміння ставити запитання, виявляти проблеми та знаходити шляхи їх вирішення, приймати належні та продумані рішення.

Список використаних джерел

1. Hickey M. Reading and social studies: The critical connection. Social Education, 2010. p. 5.
2. John Dewey. How we think. Publication date, 1910. p. 9.
3. Paul R. Critical Thinking: What every Person Needs to Survive in a Rapidly Changing World. Center for Critical Thinking and Moral Critique Sonoma State University, 1990. 575 p.
4. Deci E.L. The «What» and «Why» of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior / E.L. Deci, R.M. Ryan // Psychological Inquiry. 2015. Vol. 11. No. 4. S.227-268.
5. Facione P.A. Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction (The Delphi Report), 2013.